

Priloga: Rzd-01-13-00002-01

Datum: 22.3.2013

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00020**

Ime enote: **Spletanje venčkov sv. Ivana**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

spletanje venčkov, oblikovanje zelenja, sv. Janez Krstnik, kresovanje

Kratek opis:

Spletanje venčkov sv. Ivana na kresni večer in njihovo obešanje na vrata domov je značilno za vasi na Krasu. Šega temelji na ljudskem verovanju v posebno moč rastlin, nabranih na kresni večer, ki naj bi ljudi in domove varovale pred nesrečami.

Opis:

Spletanje venčkov sv. Ivana na kresni večer je značilno za vasi na Krasu. Šega temelji na ljudskem verovanju v magično in zdravilno moč rastlin, nabranih na kresni večer (23. junij). Na hišna vrata obešeni venčki naj bi ljudi in njihove domove varovali pred nesrečami – zlimi silami, hudo uro, ognjem, kačami itd.

Venčke (krancije, kranceljčke) sv. Ivana, ki naj bi po ljudskem izročilu hiši prinesli srečo in zaščito, spletajo iz travniškega cvetja in zelenja, ki naj bi ga nabrali na kresni večer. Osnovna, po izročilu tudi edina sestavina venčka, je ostrá homulica z rumenimi zvezdastimi cvetki, na Krasu znana tudi kot mah, rumeni križci, roža sv. Ivana, kresničnik itd. Danes uporabljajo tudi šentjanževke, praprot, ivanjščice, belo steljo, marjetice, rožmarin, šetraj, lovor, sivko, brin, rman, ruj, netresk idr. Osnovo za venčke predstavljajo obroči iz sušenih vrbovih vej in srobotá, na katere z vrvico navežejo okoli petdeset šopkov rož. Na kresni dan venčke obesijo na vhodna vrata hiš, kjer lahko visijo tudi do naslednjega kresa.

V preteklosti so bile na venčke sv. Ivana vezane tudi nekatere druge šege. Če je bilo v hiši dekle godno za možitev, so v venček vpletli vrtnico ali drug rdeč cvet. Cvetove, ki so ostali od venčkov, so namakali v vodi in se z njo umili, saj naj bi imela lepotilni učinek. Pred nevihto so na ogenj vrgli vejico iz venčka in verjeli, da jo bodo s tem pregnali. Ko so venček odstranili, so ga sežgali, da je njegov dim pustil hiši še zadnji blagoslov. Dekleta so si na kresno noč pod blazino dajala venčke, spletene iz marjetic, da bi v sanjah videle poteze še neznanega ženina. Če je imelo dekle fanta z imenom Ivan, je spletlo tudi manjši venec in ga podarilo izvoljencu. Različne šege s kresnimi rastlinami so znane tudi drugod po Sloveniji, kjer so jih tako v preteklosti kot tudi danes povezane v šopke zatikali za okna, vrata, strešne tramove, jih nastiljali na njive, po hišah, gospodarskih poslopih in dvoriščih ter z njimi vedeževali.

Verovanje v čudežno moč rastlin, nabranih na kresni večer, izhaja iz časa poganstva, ko je bil kres (tudi ivanje, šentjanžvevo, sv. Ivan, sv. Janez Krstnik) praznik božanstva Sonca, pri Slovencih staroslovanskega Kresnika in pozneje krščanskega sv. Janeza Krstnika, po katerem se venčki imenujejo. Po izročilu je kresna noč v vsem indoevropskem prostoru magična noč, ki ji sledi najdaljši dan v letu (21. junij). Poletni sončev obrat je bil v ljudskih verovanjih povezan s čaščenjem sonca, z zažiganjem ognja ter s čarno in zdravilno močjo vode in rastlin. V slovenskem ljudskem izročilu so se ohranile različne legende in vraže o čudežnih dogodkih v kresni noči: da je mogoče videti vile, škrate, čarovnice in razumeti govorico živali, če imaš v čevlju praprotno seme. V tej noči je možno najti zaklad, priklicati hudiča ali zvedeti za svojo prihodnost. Kresni dan je krščanstvo pomaknilo na 24. junij, ko je rojstni dan in god sv. Janeza Krstnika, katerega ime spominja na Kresnika, bajeslovno bitje, povezano z ognjem iz časa poganstva.

Prvi pisni vir o kresovanju na Slovenskem datira v 13. stoletje. Na Primorskem so Slovenci kresovanje in spletnje venčkov še zlasti spodbujali v letih, ko je bila Primorska del Italije, v času fašizma, v znak protesta proti potujčevanju. Po koncu druge svetovne vojne je tradicija delno zamrla. Ohranila se je le po nekaterih domovih na Krasu, predvsem tam, kjer so v hiši imeli kakšnega Ivana, ki so mu za god spletli venček. Po osamosvojitvi Slovenije je šega spletnja venčkov spet oživela, najbolj v zamejstvu, v slovenskih vaseh v okolici Trsta, ter v Štanjelu, kjer so jo leta 2000 obudili na pobudo Goriškega muzeja z delavnico spletnja venčkov, ki jo prirejajo na nedeljo pred praznikom sv. Ivana.

Datacija:

13. stol. (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **ŠTANJEL (KOMEN)**

Opis lokacije:

Hruševica, Kobdilj, Kobjeglava, Lokavec, Štanjel, Volčji Grad

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **410550** X: **76100**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00020.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Iztok Ilich, 2011

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Goriški muzej Kromberk - Nova Gorica**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Spletanje venčkov sv. Ivana predstavlja del kulturne dediščine v slovenskem prostoru, ki izhaja iz časa poganstva. Z današnjim oživljanjem si lokalno prebivalstvo prizadeva za ohranjanje in popularizacijo šege, ki je pred tem že delno zamrla. Na delavnicah se znanje in tradicija spletnja venčkov sv. Ivana prenašata na mlajše generacije. Oživljanje šege ima pomembno povezovalno vlogo v lokalni skupnosti, pripomore h krepitvi lokalne identitete ter prispeva k posebnosti in pestrosti območja, na katerem je prisotna, in k razvoju turizma.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **22.3.2013**

Št.: **Rzd-01-13-00002-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-13-00002-11-01

Datum: 22.3.2013

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00020**

Ime enote: **Spletanje venčkov sv. Ivana**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **42**

Dušana Švagelj

Štanjel 139, 6222 Štanjel

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Dušana Švagelj je med organizatorkami delavnice spletnja venčkov sv. Ivana na gradu Štanjel. Delavnica poteka na nedeljo pred praznikom sv. Ivana od leta 2000, ko so tradicionalno šego oživili na pobudo Andreja Malničā iz Goriškega muzeja, čeprav tudi pred tem ni povsem zamrla. Udeleženci delavnice se preizkusijo v spletnju venčkov v različnih kategorijah – tradicionalnih in domišljjskih, v zadnjih letih pa tudi klasičnih in otroških. Delavnico spremlja tekmovanje za najlepše venčke. Venčke razobesijo po zidovih dvorišča štanjelskega gradu, žirija, sestavljena pretežno iz domačink, jih oceni. Na praznični dan jih žene in dekleta raznesejo po vasi in jih pritrdijo na vhodna vrata hiš za srečo in varnost v letu do naslednjega praznika.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **ŠTANJEL (KOMEN)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **410248** X: **75942**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00042.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Iztok Ilich, 2011

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **22.3.2013**

Številka: **Rzd-01-13-00002-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI